

Varmsätra, minnessten

- Titel*   *Minnessten*
- År*   Stenen restes på initiativ av Varmsätra byalag.
Invigdes 19 augusti 1945
- Placering*   [Varmsätra, ca 800 m efter avtagsvägen mot Isätra](#)

Flygvapnets emblem och texten på stenen:

HÄR STUPADE
TRE SVENSKA FLYGARE
d. 21/2 1945

ORTSBOR RESTE
STENEN

Minnesstenen ligger ca 60 m från vägen. Enligt markägaren är det OK att gå i skogskanten och sedan några meter över åkern när den ligger i träda/är osådd.

Sala-Posten 23 februari 1945:

Furir Gustav Märthen.

Korpral Alf Ivar Waibel.

Ungolyckan vid Varmsätra krävde tre unga mäns liv.

Verikommissionen på platsen i går. — Minnes-
gudstjänst i Sala stads kyrka i morgon.

Tre unga män omkom vid flygha-
riet i Varmsätra på onsdagsfetter-
iddagen, och det är ingen tvekan
att samtliga ljugit en ögonblick-
lig död. Planet tog mark med våld-
sam kraft och de svårt lemlästade
ropparna hade slungats drygt hundra
meter från nedslagsplatsen. Pla-
net, som fattade eld, blev totalt spö-
lerat och rester av detsamma låg
strödda på ett stort område.

De omkomna äro värnpliktige
korpral Alf Ivar Waibel, född 1922,
hemmahörande i Harestad i göte-
borgstrakten, värnpliktige furir
Erik Gustav Märthen, född 1920,
hemmahörande i Mora, och furir
Inge Torsten Norell, född i Lingbo
1920. Furir Märthen efterlämnar
hustru och ett barn, som föddes för
en månad sedan.

Det var sammanlagt tre plan som
femtiden passerade Sala på mycket
höjd, och enligt ögonvittnen drog
den slutsatsen att något fel före-
då motorn i det lägsta gående pla-
narbetade ofjämnt. Strax efteråt kom
delandet från Varmsätra om stört-

ningen. Det var varmsätrabor som un-
derrättade polisen i Sala, som i sin tur
meddelade militärmyndigheterna på
platsen samt landsfiskal Jansson.

Störtningen skedde på ett gärde in-
till bröderna Tyaks såg och kvarn. När
flygningens medarbetare anlände brann
det fortfarande i vrakresterna, och
olycksplatsen förestedde en fruktans-
värd anblick. Planet hade störtat mot
en liten kulle, och snön var ett hundra-
tal meter framåt färgad mörk av sot
och beströdd med delar av den totalt
sönderslagna maskinen. De tre besätt-
ningsmännens kroppar hade slungats
drygt 100 meter från nedslagsplatsen
och var ohyggligt massakrerade. De
låg alldeles intill vägen som korsar
(Forts. på tredje sid.)

Flygolyckan . . .

(Forts. från första sid.)

gärdet och leder till Kärrbäck. En av kropparna var starkt förkolnad, medan de andra blivit svårt lemlästade.

Hur olyckan gått till kan väl aldrig bli fullt klarlagt. Möjligt är att föraren, när planet på låg höjd kom svepande över trädtopparna för att nödlanda, observerade den elektriska ledning, som följer vägen och alltså går vinkelrätt mot flygriktningen. För att undgå kollision med denna ledning kan han då ha satt planet brantare och därvid ränt rakt emot den nämnda kullen, som väl knappast var skönjbar i den dåliga sikten.

Hr Gösta Tysk var en av dem som såg planet störta. Han stod ute på kvarntrappan när planet kom svepande, och enligt hans utsago slog lågor ut från maskinen innan den nådde marken. Han påstår även att den gick ned i mycket brant glidflykt. Det blev givetvis en oerhörd skräll när planet tog mark och maskindelarna slungades samtidigt som planet fattade eld, solfjädersformigt framåt i flygriktningen. Hr Tysk och några andra skyndade fram för att eventuellt bistå de ombordvarande, men komna ett stycke fick de höra en rad mindre explosioner antagligen från kulspruteammunittionen. Det stod för övrigt genast klart att ingenting kunde göras för besättningsmännens räddning, varför polis och militär underrättades.

Först på platsen av militären var en hemvärnsman, Johan Bergkvist, VArmsätra. Han var hemma och hörde skrällen vid nedslaget men var inte på det klara med att en olycka inträffat. Någon minut senare fick han emellertid telefonmeddelande om saken, varför han kastade på sig uniformen, tog sitt gevär och skyndade till olycksplatsen. En av besättningsmännen hade tydligen blivit översköldad av bensin eller olja och kroppen var omvärd av lågor. Man lyckades dock släcka elden genom att kasta över snö.

så
stal
en
skir
båd
dan
vet
S
lite
åte
per
por
n
n
och
sto
I
jar
ma
m.
mi
ko
mo

U

hö
me
kö
bo
ch
hr
ne
ke
Lä
ba
kr
av

Efter en stund anlände kapten Lindström och landsfiskal Jansson från Sala och företog en första undersökning. Vid ett av liken låg ett par fallskärmar halvt utvecklade. Det troliga är dock att dessa slitits upp vid nedslaget. Ingenting tyder på att någon tänkt hoppa, vilket även är sannolikt med tanke på planets ringa höjd över marken redan då det passerade Sala.

Ryktet påstod dock att någon sett en person lämna planet i fallskärm någonstans i närheten av Norrbäck, och kapten Lindström var beredd att sända ut hemvärnet för spaning. Vid telefonsamtal med flyget fick han emellertid uppgift om att endast tre man medföljt planet, och då man med säkerhet kunde konstatera att tre döda fanns på platsen behövde alltså ingen spaning företas. Militären spärrade området och platsen lämnades orörd för att underlätta kommande undersökningar.

På torsdagen anlände haverikommissionen till VArmsätra och företog undersökningar, varvid givetvis även ögonvittnena till händelsen hördes. De tre dödsopfren blev även hämtade under torsdagens lopp. Vakhållningen på platsen fortsatte även natten till i dag, då resterna av planet fortfarande ligger kvar.

Morgondagens minnesgudstjänst.

I morgon kl. 10 fm. hålles en minnesgudstjänst i Sala stads kyrka. Regementspastor Simon Forshem kommer

att tala, och musikkåren från Västerås medverkar.

Efter högtiden föras de omkomna stoft till järnvägen för transport till respektive hemorter.

I dag på middagen meddelas att högtiden i kyrkan inleddes med ett tal av flotiljchefen, varefter musikkåren spelar ett par nummer. Därefter håller regementspastorn en betraktelse.

Med musikkåren i spetsen tågar sedan processjonen till järnvägen, där även en kort högtidlighet hålles.

de
de
i
te
ve
rå
de

Sala-Posten 20 augusti 1945:

Ämningsfull ceremoni vid minneshögtiden i Varmsätra

Not 1,500 personer närvarande då minnesstenen över flygolyckan i vintras avtäcktes

Stenen har avtäckts och major F. Johansson gör stram honnör.

På slaget två i går eftermiddag landade två bombplan från Västmanlands flygflottilj fram över den plats i Varmsätra där minnesstenen över flygolyckan i vintras rests. Det bildade inledningen till den vackra och stämningsfulla avtäckningsceremonin, som sedan följde. Major redrik Johansson, Västerås, var en som bjöd täckelset falla och ägdetstal hölls av riksdagsman David Hall, Västerås.

Idigare på dagen hade regnet fallstrida strömmar, men strax innan tiden skulle börja klarnade det upp mått, och under den timme som monin varade sken solen större

delen av tiden. Blågula fanor vajade för vinden, blanka bajonetter blixtrade och korthuggna kommandoop hördes, då de paraderande trupperna marscherade upp. Det var ett hederskompani från Kungl. Västmanlands flygflottiljs och Kumla-Tärna, Sala stads, Sala sockens och Norrby hemvärn m. krets befälhavaren, öveirngenjör, Ahrén, Fagersta som chef, samt flygflottiljens musikkår.

Klockan två ströko två bombplan på låg höjd dånande fram över platsen för minnesstenen där inemot 1500 personer samlats, då högtiden tog sin början. Sedan trupperna avlämnats till tjänsteförrättande flottiljchefen major Fredrik Johansson inleddes ceremonin med korum. Det hölls av kyrkoherde Olof Moberg, Norrby.

Han utgick i sin manande predikan från Jesajas ord: "Se mina tankar äro icke edra tankar och mina vägar äro icke edra vägar" och erinrade om huru händelser ibland inträffa, som synas oss människor meningslösa, såsom när en ung människa hastigt och oväntat rycks bort, men att det dock alltid finns en högre mening bakom.

Efter predikan sjöng en flickkör från Varmsätra under ledning av folk-

(Forts. på andra sid.)

Stämmingsfull ceremoni .

(Forts. från första sid.)

skollärare Edvin Lindahl "Närmare Gud till dig" och "Stridsbön" av Lindblad, och korum avslutades därefter med bön och psalmsång. Flygflottiljens musikkår spelade Stenhammars "Sverige".

Kyrkoherde Moberg framträdde därefter och erinrade med några korta ord om hur tanken på en minnessten på platsen för den hemiska olyckan nästan omedelbart föddes hos ortsborna. Han uttryckte sin glädje över att tanken kunnat förverkligas och bad major Johansson låta läckelset falla.

Med ett kort tal fullgjorde denne uppgiften. — Flygvapnet är varken bättre eller sämre än andra vapengrevar, sade han bl. a. Det finns en gräns där det inte hjälper hur skicklig man än är, och då inträffar sådana olyckor som den i vintras på denna plats. Flygvapnets män vill inte ha någon hjältegloria, men vi är tacksamma när vi ser bevis på civilbefolkningens uppskattning. Denna sten står här som en symbol för tre unga mäns pliktuppfyllelse in i döden, men den står också som en symbol för samhörigheten mellan flygflottiljen och den bygd där den är placerad samt för samhörighetskänslan mellan civila och försvarsmaktens personal. I de tre förölyckades namn bjuder jag täckelset falla.

Medan den deltagande militärpersonalen stod i stram givakt, och de organiserade fanborgarna paraderade, avtäcktes stenen. Därefter deklamerade fröken Sylvia Eriksson, VArmsätra, Tegnér's "Det eviga" och flickkören sjöng "Sommarsöndag" och "Land du välsignade".

Högtidstalet hölls av riksdagsman David Hall, Västerås, i stället för landshövding Conrad Jonsson som fått förhinder.

— Denna sten, sade talaren bl. a., är ett minnesmärke som skall erinra om hårda och svåra år men också om den sammanhållning som varit vårt lands styrka under kriget. En händelse gör att nästan samtidigt med denna minnesstens avtäckande ett sexårigt krig avslutats i världen. Det ger anledning till många reflexioner. Hur skall vi slippa att göra så många uppoffringar enbart därför att man skall ha så svårt att hålla fred?

När Sveriges folk nu tagit sig igenom ytterligare ett världskrig utan att ha behövt dras in däri, ha vi all anledning att känna en smula tacksamhet men också skyldighet att lova göra vårt yttersta för att kriget inte skall behöva upprepas. Med gemensamma ansträngningar bör man kunna finna fredliga lösningar på uppkomna tvister. Förvisso beror icke krig på någon medfödd fiendskap mellan folken.

För intet folk i världen är tanken på att gå i krig så främmande som för det svenska. Detta beror framförallt på att vi lärt oss tala med varandra, olika samhällsgrupper emellan. Hårda ord kunna visserligen sägas, men så länge man inte slutar att förhandla och tar till våld, så länge står möjligheten till en fredlig lösning öppen. Det är naturligt att se våra förhållanden till andra länder på samma sätt, men det är självklart att vi vilja värna om vår fr'het.

När kriget är slut är inte sorgen sj

kvar, och stora svårigheter måste vi övervinna. Men om vi gå till verket under freden i samma samförstånd som under kriget så skola vi övervinna svårigheterna. Vi behöver ännu den styrka som enighet och sammanhållning innebär, den sammanhållning som vuxit fram ur förtroendet för riksstyrelsen.

Efter riksdagsman Halls tal sjöngs unisont Du gamla, du fria, varefter de paraderande förbanden avmarscherade och den vackra högtiden var till ända.

Några av de omkomnas anhöriga bevistade högtiden. Det var som bekant tre unga män som omkommo där, då ett bombplan den 21 febr. i år störtade på denna plats.

Den resta minnesstenen har huggits i granit från trakten och utförts av stenhugare Wilhelm Pettersson, Hyttan. På stenen läses under flygvapnets emblem: "Här stupade tre svenska flygare den 21/2 1945. Ortsbor reste stenen."

Efter minneshögtiden var servering av kaffe och förfriskningar anordnad på platsen och härunder konserterade flottiljens musikkår.

Sala Allehanda 21 februari 2020:

50 | Familj

Vid den röda punkten kraschade flygplanet. FOTO: GOOGLE EARTH

Anders Sillén ser platsen för olyckan från sitt köksfönster.

Anders Sillén vid stenen som VArmsätra byalag ordnade för att hedra de döda.

Sala Allehanda Fredag 21 februari 2020

Strax bortom Anders Silléns trädgård ligger åkern där tre unga flygare omkom 1945.

Två av de omkomna på bild i Sala Allehanda den 23 februari 1945.

Flygplanstypen var B 18A med kod F1-14. FOTO: FLYGVAPENMUSEUM

Flygolyckan i krävde tre m

SALA Den 21 februari 1945 klockan 16.45 kraschar ett flygplan strax utanför Varmsätra. - Jag glömmer aldrig när vi åkte förbi på morgonen, det låg vrakdelar på båda sidorna om vägen, säger Ulla Adeen som då var åtta år.

Anders Sillén möter upp på gårdsplanen strax utanför Varmsätra. Minnesstenen som placerades där de tre unga flygarna miste sina liv är inte långt från hans hus.

- Ibland kommer det folk hit, kanske är det släktingar till dem, säger han medan åkerns frusna stubb frasar mot skosulorna.

Den drygt två meter höga stenen är inramad av en kraftig kedja, rostig av tidens tand.

- Den var inte här från början. Jag minns så väl när den kom upp, det var 1959 i samband med att Ingemar Johansson blev världsmästare i tungviktsboxning, säger han leende.

Anders själv har inga minnen av händelsen, av den enkla anledningen att han föddes året därpå. Men hans pappa Göte har berättat om olyckan.

Vi förflyttar oss 75 år bakåt i tiden. Snön ligger i drivor över åkern, och mer väntas från de tunga grå molnen som täcker himlen över Varmsätra. Borta från sågen och kvarnen hörs maskinerna stänka.

Där hör några arbetare hur flygplan närmar sig deras lilla by. Samma sak uppfattar 21-åriga Göte Sillén, som befinner sig vid affären i byn. När han hör en sotare som står strax intill säga "nu störtar det" inser han allvaret och springer ut till sin cykel.

Trots att 23-åriga Alf Waibel är en van flygare gör det dåliga vädret honom orolig den här februaridagen. I Gävletrakten blir molntäcket än tjockare, och tvingar honom att gå ner i höjd. Planet, ett B 18A, är på väg med

sin division från övningar i Luleå till Västerås.

Med sig har han spanaren Erik Mårthen och signalisten Inge Norell, båda 25 år, och nu är sikten så dålig att de inte längre ser det andra planet i sällskapet.

Waibel förlorar kontrollen över planet, nosen dippar i 45 graders vinkel och i ett sista försök att återvinna kontrollen girar han höger men det räcker inte. Han håller ett krampaktigt grepp om styrreglagen, intill honom lägger Norell armarna framför ansiktet i ett fruktlöst försök att dämpa den stundande kraschen. Erik Mårthen hinner sända en sista tanke till sin en månad gamla dotter innan han ser den vita marken närma sig i full fart.

Göte cyklar snabbt i riktning mot sågen. Klockan är snart fem på eftermiddagen, men han ser den upplysta rökpelaren som stiger över trädtopparna. Bakom svängen springer människor mot infernot. Brinnan-

i Varmsätra människoliv

de vrakdelar ligger överallt på åkrarna, på båda sida av grusvägen. "Det måste vara bränslet som brinner", tänker Göte och inser att de ombord måste ha dött ögonblickligen.

Han vill gärna hjälpa till men stoppas av fjärdingsman i Norrby, K A Wallén, som ser till att området stängs av. Hemvärnsmanen Johan Bergqvist drar på sig uniformen och tar den första vakten innan Salas militära styrka dyker upp.

Till ortstidningen berättar ögonvittnen om förödelser. Enligt Gösta Tysk, som var den som larmade, fick de lov att tvärstanna då ammunition började explodera bland lågorna.

- ... blev mer intresserad ju äldre man blivit, säger Anders Sillén medan snön löses upp från åkrarnas stubb som åter är gult.

På väg tillbaka till huset berättar han om hur han som barn lekt vid den stora

minnesstenen ute på åkern utan att reflektera varför den står där.

- Bergqvists släkt bor fortfarande kvar i trakten, säger han och nickar mot Varmsätra.

I Kolbäck bor Ulla Adeen, som minns olyckan mycket väl.

- Det kommer jag aldrig att glömma, säger hon.

1945 skulle hon fylla nio år. Dagen efter olyckan, den 22 februari, var kall och det var mycket snö så hennes pappa tog fram häst och släde på morgonen för att skjutsa barnen de fem kilometerna till skolan.

- När vi passerade olycksplatsen reagerade hästen och stannade. Det låg flygplansdelar överallt på åkrarna intill. Vid minnesstunden vid stenens resning i augusti var vi från skolan och sjöng. Jag tyckte att det var stämningsfullt och tänkte på de som omkom och deras anhöriga, säger Ulla.

Efter olyckan

På lördagen, tre dagar efter olyckan, hölls en minnesgudstjänst över de tre offren i Sala stads kyrka, med flera representanter från Västmanlands flygflottilj. Därefter lastades kistorna högtidligt vid tågstationen, och de omkomna begravdes på respektive hemort.

Under högtidsstunden när minnesstenen restes i augusti flög två bombplan över haveriplatsen. 1 500 personer deltog, bland annat representanter från riksdagen och flygflottiljen samt flera hemvärnsskåarer. De fick höra predikan, sång och tal samt avtäckning av minnesstenen som Varmsätra byalag tagit initiativ till. Representanter från riksdagen och flygflottiljen samt flera hemvärnsskåarer fanns på plats.

Text & foto
Carola Blank

0224-561 57
carola.blank@mittmedia.se